

У заповідному ландшафті сумісно з природними співіснують елементи матеріальної культури, включаючи автентичні сліди історичної життєдіяльності людини (городища, кургани, ділянки археологічного культурного шару тощо). І духовної культури теж! Зазвичай там, де знаходяться і ще збереглися найбільш цінні та мальовничі природні терени, там водночас закодована історична минушина народу, красуються своєю позолотою церковні бані сакральних місць (монастирів), там чути голос наших пращурів.

За твердженням англійського дослідника Арнольда Д. Тойнбі, історію треба не просто читати, розуміти (цього замало!), а й переживати – психологічно (як мовиться – всіма фібрами душі). Так само з почуттям сакральності треба сприймати і переживати заповідний ландшафт!

Професор Джей Еплтон з північної Англії у книзі «Переживання ландшафту» (1975) також доводить, що природний ландшафт, загалом, потрібно не лише споглядати, а й відчувати кожним своїм нервом. А відомий британський географ ХХ ст. Воган Корніш у своїх унікальних працях «Пейзаж і зорові відчуття» (1936), «Красоти пейзажу: географічні дослідження» (1943), досліджуючи естетичні якості ландшафтів Великої Британії, описує свої переживання від перебування у них.

На завершення хочеться поділитися враженнями від службового відрядження (як працівника Мінприроди) у біосферний заповідник «Асканія-Нова». Так, однієї ночі пішов у степ (відвідування заповідної зони з науковою метою законом дозволяється). На початку було якось моторошно, незвично. Сам на сам вночі, наодинці з диким степом. Чомусь довго не сходило сонце. Врешті, підходжу до скіфського кургану. Обережно наближаюсь до прадавнього кам'яного ідола. Його очима на мене дивляться перетерті у порох жорнами історії насельники цих степів: сармати, алани, ..., люди ямної і катакомбної археологічних культур, ... індо-арії прадавньої Аратті. І враз – викочується (як бочка) багряне сонце. Дух Землі і Всесвіту зішлись на кургані!

Воістину, духовний контакт з непізнаним світом заповідного степу, перевтілення матеріального ества людини в його протилежну субстанцію – вічність. Тільки Богу зрозуміла дика природа! Справді, емпіричне підтвердження філософії І. Канта щодо непізнанності «речі у собі»!

Отже, святилищами, свого роду природними каплицями, де здійснюється дійство духовного єднання (та очищення) сучасної *Homo sapiens* зі світом, що існував, і прийшлим (прийдешнім), та створеною Богом природою – повинні стати (і завжди були, на 0,99 відсотків людської історії – від австралопітеків до перших цивілізацій) заповідні місця дикої природи. За словами класиків філософії, людина вийшла з природи, і тепер, хоч у формі спілкування із заповідними місцями, мусить підтримувати з нею духовний зв'язок, втрата якого призводить до бездуховності (що вже спостерігаємо). Будемо вірити, що наш талан, наш Дух землі ще живі у збережених природних і культурних скарбах національних заповідних ландшафтів.

Заповідна природа – скарбниця високої людської моралі і мудрості. Це життєдайне джерело духовного спокою і божої благодаті, примирення зі світом зла і добра, ненависті і любові. Це святі місця, де здійснюється пошук і вершиться таїнство єднання зі світом неземним, починається дорога до вічності, до Бога.

Іван ШИШКАНИНЕЦЬ,
кандидат сільськогосподарських наук,
заступник директора з наукової роботи
НПП «Зачарований край»,
с. Ільниця Закарпатської області

Національний природний парк «Зачарований край» створено Указом Президента України № 343/2009 від 21.05.2009 р. на місці однойменного регіонального ландшафтного парку, який діяв упродовж 2002-2009 рр.

Територія парку приурочена до центральної частини Вигорлат-Гутинського хребта, передгір'я Східних Карпат, а саме – до хребта Великий Діл, який адміністративно розташований у межах Іршавського району Закарпатської області. Цей масив відділений від інших частин хребта долинами річок Латориця з північного заходу і Боржава з південного сходу. Основними завданнями парку є:

- збереження цінних природних комплексів та історико-культурних комплексів і об'єктів, що знаходяться на його території;
- створення умов для організованого відпочинку, екскурсій та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з дотриманням режиму охорони заповідних комплексів та об'єктів;
- проведення науково-дослідних робіт з вивчення природних комплексів та їх зміни в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів;
- проведення екологічної освітньо-виховної роботи тощо.

Для вирішення наукових та науково-технічних проблем парку створено науково-технічну раду, яка складається з 17 осіб (наказ Держлісагентства України № 413 від 27.06.2019 р.). До неї входять науковці УжНУ та НЛТУ, а також представники: Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства, департаменту екології та природних ресурсів Закарпатської ОДА, органів місцевого самоврядування. У своїй роботі парк керується Проектом організації території (наказ Мінприроди України № 245 від 04.08.2014 р.).

До складу парку входять землі загальною площею 5649 га, надані йому в постійне користування, а також 452 га земель без вилучення (землі ДП СЛАП «Іршава-гродіс»). Таким чином, загальна площа парку становить 6101 га. Територія парку на 96,7% представлена лісовими землями. Питома вага вкритих лісовою рослинністю ділянок досить висока і становить 97,8% площі лісових земель. У породному складі явним домінантом виступає бук європейський (*Fagus sylvatica* L.) – 92%, на другому місці ялина європейська (*Picea abies* L.) – 6,6%, на решту порід припадає 1,4% площі вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок.

З метою регулювання використання земель парку розроблено його функціональне зонування. Відповідно до нього площа заповідної зони становить 1332,1 га (21,8%), площа зон регульованої та стаціонарної рекреації – 1952,6 (32,0%) та 16,1 га (0,3%) відповідно, площа господарської зони – 2800,2 га (45,9%).

ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ. Відповідно до Проєкту організації території на ревізійний період 2014-2023 рр. рубки головного користування не проєктуються. У зв'язку

ДЕСЯТЬ РОКІВ ДІЯЛЬНОСТІ

з цим експлуатаційний фонд ялини похідної призначений у суцільну санітарну рубку. План щорічного обсягу природокористування за усіма видами рубок та його середнє фактичне виконання подано у таблиці. Як видно, загальний середній відсоток виконання плану, за основними видами рубок, становить майже 30%.

Основними причинами, які негативно вплинули на виконання природоохоронних заходів, відповідно до Проєкту організації території, є: непогодження проєктів лімітів Мінприроди України у 2014-2016 рр. (2016 р. ліміт затверджено, однак за винятком суцільних санітарних рубок) та поганий санітарний стан похідних ялинових деревостанів, проводити господарські заходи у переважній більшості яких не рентабельно.

Незважаючи на вищесказане, за 2010-2018 рр. рубок формування і оздоровлення лісів та інших рубок, не пов'язаних з веденням лісового господарства, здійснено на площі 360,8 га, у результаті чого заготовлено 10714 м³ ліквідної деревини. При цьому з 2016 р. суцільні рубки у парку не проводяться.

У результаті здійснення господарських заходів проведено лісовідновлювальні роботи на площі 26 га, з яких: лісових культур 11,1 га та природного поновлення 14,9 га. Крім того, проведено сприяння природному поновленню на площі 13,1 га та догляд за лісовими культурами на площі 95,3 га.

Проведення господарських заходів на території парку відбувається з урахуванням вимог статті 39 Закону України «Про тваринний світ». Крім того, у зв'язку з природоохоронним статусом установи, за період 2011-2019 рр. прослідковується тенденція до збільшення орієнтовної чисельності окремих видів хутрових та ратичних тварин.

Так, чисельність козулі європейської (*Capreolus capreolus* L.) зросла з 18 (2011 р.) до 71 ос. (2019 р.), кабана дикого (*Sus scrofa* L.) – з 9 (2011 р.) до 21 ос. (2019 р.), лисиці звичайної (*Vulpes vulpes* L.) – з 9 (2011 р.) до 21 ос. (2019 р.), зайця сірого (*Lepus europaeus transsylvanicus* Matschie) – з 20 (2011 р.) до 40 ос. (2019 р.), білки звичайної (*Sciurus vulgaris* L.) – з 18 (2011 р.) до 50 ос. (2019 р.). Варто відзначити, що працівники державної охорони парку у 2012 р. на оліготрофному сфагновому болоті «Чорне багно» та в його околицях почали спостерігати сліди життєдіяльності бобра європейського (*Castor fiber* L.). Станом на 2019 р. чисельність виду, орієнтовно, представлена 34 ос.

Для поліпшення умов існування окремих видів тварин працівники парку проводять біотехнічні заходи: у лісі встановлюють годівниці, на річках – перепади.

Облік чисельності фонових видів тварин здійснюється переважно в першій декаді лютого методами підрахунку слідів на маршрутах (трансектах). Крім того, проводиться анкетування працівників служби держохорони (інспекторів природно-заповідного фонду). Даний облік є відносним, однак загальну тенденцію щодо чисельності виду простежити можна.

Працівники парку для обліку окремих видів тварин використовують також фотопастки, завдяки яким можна визначити більш достовірно чисельність виду [8]. Для такої специфічної групи як кажани застосовується беткодер [3].

Загалом на території парку зустрічається 63 види тварин, занесених до Червоної книги України, та 10 видів тварин – до Європейського Червоного списку.

НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ. Варто відзначити, що територія парку (його природні комплекси) є цікавою для науковців інших установ. Завдяки їм досліджено ряд окремих питань та висвітлено їх у наукових фахових виданнях та матеріалах конференцій, зокрема: «Особливості міграції та акумуляції важких металів в системі ґрунт-рослина на прикладі заповідника «Зачарований край», Закарпаття» [9], «Міксоміцети букових пралісів та старовікових лісів Національного природного парку «Зачарований край» [1]. Крім того, у 2018 р. на біологічному факультеті УжНУ затверджено тему дисертаційного дослідження «Бріофлора національного природного парку «Зачарований край»».

Що стосується основних напрямків наукової та науково-технічної діяльності парку, які включають і ведення Літопису природи, то станом на 2019 р. вийшов з друку 9 том. Літопис природи є основною формою узагальнення результатів наукових досліджень та спостережень за станом і змінами природних комплексів та об'єктів, виконаних на території установи.

Для проведення досліджень науковцями парку закладено 17 пробних площ, з яких 3 – постійні [5, 14]. Зокрема, на постійній пробній площі № 1 проводиться вивчення структури букового пралісу; № 2 – апробація процесів переформування чистих середньовікових букових деревостанів у різновікові, з домішкою у складі цінних порід; № 3 – моніторинг за рослинним покривом оліготрофного сфагнового болота «Чорне багно». Інші пробні площі закладені з метою визначення санітарного стану букових деревостанів парку [14]. Крім того, проведено опис локалітету цибулі ведмежої (*Allium ursium* L.) – планується завести паспорт постійної пробної площі [5].

Завдяки підтримці проекту «Збереження Карпатських пралісів» проведено дослідження хижих птахів на терито-

рії парку [5]. Денні хижі птахи представлені 2 видами, сови – 3 видами. Серед денних хижих: частка канюка звичайного (*Buteo buteo* L.) становить 16,1% від загальної чисельності, яструба великого (*Accipiter gentilis* L.) – 6,5%. Серед сов: частка сови сірої (*Strix aluco* L.) – 43,9%, сови довгохвостой (*Strix uralensis* P.) – 25,6%, сичика-горобця (*Glauucidium passerinum* L.) – 7,8%.

Особлива увага приділяється рідкісними видам рослин: проводиться картування червонокнижних видів (складено крапкову карту поширення родини Орхідних (Orchidaceae) [4], спостереження за раритетних видами рослин, яких на території парку нараховується 38 видів, з них до Червоної книги України занесено 29 [6]. Розпочата робота з формування гербарію [5].

Крім ведення Літопису природи, працівники парку результати наукових досліджень висвітлюють у наукових фахових виданнях та матеріалах конференцій, зокрема: «Продуктивність букових деревостанів національного природного парку «Зачарований край»» [13], «Санітарний стан букових лісостанів Національного природного парку «Зачарований край» [14], «Букові праліси Національного природного парку «Зачарований край» та їх збереження» [11], «Праліси та старовікові ліси Національного природного парку «Зачарований край» мережі Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО» [15], «Раритетні види рослин НПП «Зачарований край»» [6], «Роль грибів у розкладанні деревини в букових пралісах Національного природного парку «Зачарований край»» [10], «Про можливість оптимізації природоохоронної якості лісових ландшафтів НПП «Зачарований край» [2], «Вплив освітлень і прочищення на формування природних букових молодняків Закарпаття» [12]. Хотілось би звернути увагу на те, що переважна більшість публікацій стосується лісівничої тематики досліджень. Проводити більш широкий

На найвищій вершині Вулканічних Карпат – г. Бужорі (1085 м н.р.м.). Зліва – інспектор з охорони природно-заповідного фонду НПП «Зачарований край» Ю. МАТІКО, справа – заступник директора з наукової роботи І. ПИШКАНИНЕЦЬ

Таблиця
**ЩОРІЧНИЙ ОБСЯГ ЛІСОКОРИСТУВАННЯ
В ТРАНСПОРТНО ДОСТУПНИХ ДІЛЯНКАХ**

Вид рубок	Згідно Проекту організації, га	Середнє фактичне виконання за 2010-2018 рр., га	Відсоток виконання
Рубки догляду	47,8	11,4	23,8
Суцільні санітарні рубки	8,5	2,9	34,1
Вибіркові санітарні рубки	47,9	22,4	46,7
Інші рубки з формування і оздоровлення лісів	2,7	0,1	3,7
Інші заходи з формування і оздоровлення лісів	22,3	0,5	2,2
Загалом	129,2	37,3	28,9

спектр досліджень, які притаманні відповідним установам, немає можливості: відсутні вузькоспеціалізовані працівники (науковці) за основним місцем роботи.

Крім того, працівники наукового відділу щорічно беруть участь у науково-практичних конференціях, семінарах та організують їх. Зокрема у 2017 р., за сприяння Закарпатського ОУЛМГ, науковці парку з працівниками державних лісогосподарських підприємств Закарпатської області провели науково-практичний семінар на тему: «Сучасні підходи з питань збереження біорізноманіття та ведення лісового господарства в рамках підтримки лісової сертифікації».

РЕКРЕАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ. Рекреаційну діяльність установи обумовлюють: по-перше, вигідне геополітичне розміщення Закарпатської області, що має важливе значення для туризму та рекреаційної галузі у цілому, по-друге, багатство Закарпаття на рекреаційні ресурси. При цьому рекреаційні ресурси парку включають: бальнеологічні, лісові, кліматичні; історико-культурний потенціал та мальовничий географічний ландшафт. Виходи андезитових скель утворюють тут незабутній пейзаж, який приваблює туристів.

Найбільш унікальними та цінними об'єктами парку є: геологічний заказник державного значення «Зачарована долина» (урочище «Смерековий камінь»); гідрологічна пам'ятка природи загальнодержавного значення оліготрофне сфагнове болото «Чорне багно»; праліси та старовікові букові ліси, які включені до переліку об'єктів Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО [7].

До відповідних унікальних та цінних об'єктів парку прокладено 6 еколого-пізнавальних маршрутів, загальною протяжністю по території парку 46,7 км. Всі маршрути є промаркованими, з них 3 – прознаковані та облаштовані інформаційними стендами.

До геологічного заказника державного значення «Зачарована долина» прокладено 2 маршрути, з сіл Осій та Ільниця (пр. Новоселиця): «ур. Кам'янка– Зачарована долина» – протяжністю 7,2 км; «пр. Новоселиця – Зачарована долина» – протяжністю 1,6 км. З села Осій прокладено також маршрут до водоспаду «Гучали», а саме: «ур. Кам'янка – мінеральне джерело – водоспад Гучали», протяжність складає 3,9 км. Відповідні маршрути промарковані, прознаковані та облаштовані інформаційними стендами.

Інші маршрути є лише промаркованими і беруть початок з с. Підгірне, а саме: «с. Підгірне – ур. Хрести – г. Бужора», протяжність 22 км; «с. Підгірне – Чорне багно – ур. Купінкуватий», протяжність 9 км.; «с. Підгірне – ур. Росоха», протяжність 3 км. З ур. Хрести до букових пралісів прокладено екологічну стежку «ур. Хрести – букові праліси».

ЕКОЛОГО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ. Парк також забезпечує організацію екологічної освітньо-виховної діяльності цілеспрямованого впливу на світогляд, поведінку і діяльність населення з метою формування екологічної свідомості та залучення його до збереження природної спадщини. Переважна більшість заходів спрямована на молодь шкільного віку. Зокрема з учнями 4 учнівських (шкільних) лісництв та шкіл Іршавського району (м. Іршава, с. Ільниця) працівники парку проводять наступні акції (заходи): «Допомога птахам взимку», «Година Землі», «Збережемо первоцвіти», «Зустріч птахів», «Майбутнє лісу у твоїх руках», «Збережу ялинку». Через засоби масової інформації працівники парку інформують про екологічні дати: Всесвітній

Інформаційний стенд на оліготрофному сфагновому болоті «Чорне багно»

день водно-болотних угідь, Міжнародний день лісу, Всесвітній день тварин та ін. Крім того, здійснюються еколого-пізнавальні екскурсії, лекції, бесіди, семінари, практичні заняття на екологічну тематику.

СПІВПРАЦЯ ЗІ ЗМІ. Зазначимо, що з роботою, яка проводиться в установі, можна ознайомитися на сайті парку: www.karpaty.info, а також у соціальній мережі «Facebook». Матеріали на природоохоронну тематику працівники НПП постійно публікують у іршавській районній газеті «Нове життя», регіональній газеті «Новини Закарпаття» та у всеукраїнському екологічному виданні «Природа і суспільство». Сюжети про НПП «Зачарований край» виходять на регіональних телеканалах Тиса-1 та М-Студіо: <http://m-studio.net.ua/u-parku-zacharovaniij-kraj-rozkv%D1%96tli-khizh%D1%96-roslini/>.

Установа також бере активну участь у різних форумах, фестивалях, виставках, зокрема є майже постійним учасником виставки «Тур-євроцентр Закарпаття»

МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ. Вагомим здобутком на міжнародній арені є: включення букових пралісів та старовікових лісів парку до Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО в 2017 р. [7], а в 2019 р оліготрофне сфагнове болото «Чорне багно» включено до переліку водно-болотних угідь міжнародного значення (Рамсарська конвенція).

У 2016 р. парк першим в Україні отримав визнання «Європейського товариства дикої природи» (заповідній зоні парку присвоєно рівень «Бронза» – сертифікат строком на 5 років) як частина мережі Європейської дикої природи.

Протягом 2015-2017 рр., у рамках програми «Транскордонна співпраця», НПП брав участь у виконанні проекту «Ліси для суспільства – ліси без бар'єрів». У рамках проекту отримано досвід трансприкордонної співпраці у сфері рекреаційної та еколого-освітньої діяльності.

Варто також відзначити співпрацю з Грайфсвальдським університетом (Німеччина): студенти інституту географії та геології вже декілька років поспіль проводять польову практику з геологічних та біогенних досліджень ґрунтів.

ФІНАНСУВАННЯ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ. Фінансування заходів для утримання парку здійснюється за рахунок загального та спеціального фондів. Кошторисом доходів і видатків із загального фонду передбачені асигнування: на оплату праці; нарахування на

оплату праці; предмети, матеріали, обладнання та інвентар; оплату послуг; видатки на відрядження; оплату електроенергії. Зауважимо, що асигнування з загального фонду покривають повністю оплату праці та нарахування на оплату праці, а все інше – частково (покривається зі спеціального фонду). Наповнення спеціального фонду відбувається від додаткової господарської діяльності, в основному завдяки проведенню природоохоронних заходів: рубок формування та оздоровлення лісів. У зв'язку з тим, що парк у першу чергу є природоохоронною установою, спеціальний фонд є не значним (виходячи з обсягів проведення природоохоронних заходів).

Матеріально технічна база з часу створення частково поліпшилася. Заслугує вдячності підтримка громадської організації «Українське товариство охорони птахів»: нам передано два мотоцикли марки «Хонда», оргтехніку, біноклі, фотопастки, GPS.

У найближчих планах заплановано власними силами реконструювати приміщення для конференц-залу в адмінбудинку установи та візит-центр в ур. «Кам'янка» (на місці так званого «незавершеного будівництва»).

Доцільно також згадати подію, яка пов'язана зі зміною меж парку. 11 квітня 2019 р. Президент України підписав Указ «Про зміну меж території Національного природного парку «Зачарований край»». До території парку погоджено включити 4350,4 га земель, що вилучаються у державного підприємства «Довжанське лісомисливське господарство». Зауважимо, що відповідно до «Програми перспективного розвитку природно-заповідної справи та екологічної мережі в Закарпатській області на 2006-2020 рр.» передбачалося створення Національного природного парку «Зачарований край» на площі 12,5 тис. га. Таким чином, площа парку з приєднаною територією лише наблизиться до проєктованої, і буде становити 10451,4 га.

Символічно, що працівники парку не забувають видатних науковців краю, ініціаторів його створення. Одним з таких науковців був професор Василь Іванович Комендар, якому з нагоди 10-річчя парку встановлено пам'ятну дошку на адмінбудинку установи.

Отож, незважаючи на те, що перше десятиріччя для такої установи – це не великий відрізок часу, однак певні напрацювання та досягнення вже стають історією. Фундамент, так би мовити, для подальшої розбудови закладений...

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудка І.О., Кривомаз Т.І. Міксоміцети букових пралісів та старовікових лісів Національного природного парку «Зачарований край» (Українські Карпати) // Біологічні студії. – 2013. – Том 7 / №2 – С. 107-118.
2. Кічура А.В. Про можливість оптимізації природоохоронної якості лісових ландшафтів НПП «Зачарований край» // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Основні проблеми й тенденції подальшого розвитку лісового господарства в Українських Карпатах». – Івано-Франківськ: НАІР, 2018. – С. 216-223.
3. Літопис природи Національного природного парку «Зачарований край». – Т. VI. – Ільниця, 2016. – 115 с.
4. Літопис природи Національного природного парку «Зачарований край». – Т. VIII. – Ільниця, 2018. – 137 с.
5. Літопис природи Національного природного парку «Зачарований край». – Т. IX. – Ільниця, 2019. – 179 с.
6. Лутак В.В. Раритетні види рослин НПП «Зачарований край» // Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження

Глобальної стратегії збереження рослин: матеріали V міжнародної конференції (25-28 червня 2018 р., Херсон, Україна). – Херсон: ФОР Вишемирський В.С., 2018. – С. 56-58.

7. Покин'єреда В.Ф., Проць Б.Г., Беркела Ю.Ю. Підсумок другого етапу номінування букових пралісів і старовікових лісів України до Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО // Десятиріччя створення об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини»: історія, стан та проблеми впровадження інтегрованої системи менеджменту. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Україна, м. Рахів, 26-29 вересня 2017 року) [Гамор Ф.Д. (відп. ред.)]. – Львів: СПД Кичма І.В., 2017. – С. 255-264.

8. Потіш Л.А., Гіга Є.М. Використання фотопастки для фауністичних досліджень: перші результати // Стан і перспективи природокористування в сучасних умовах: матеріали IV-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (23-24 травня 2019 року, м. Ужгород). – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2019. – С. 28-32.

9. Симканич О.І., Сухарев С.М. Особливості міграції та акумуляції важких металів в системі ґрунт-рослина на прикладі заповідника «Зачарований край», Закарпаття / О.І. Симканич, С.М. Сухарев // Наук. вісник Ужгород. ун-ту (сер. хімія). – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2012. – Вип. №2 (28). – С. 99-102.

10. Чернявський М.В., Гребеняк Г.В. Роль грибів у розкладанні деревини в букових пралісах Національного природного парку «Зачарований край» Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень: матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конф. (24-25 квіт. 2015 р., смт Путила, Чернівецька обл., Україна) / наук. ред. І.В. Скільський, А.В. Юзик; М-во екології та природ. ресурсів України, Нац. природ. парк «Черемоський» та ін. – Чернівці: Друк Арт, 2015. – С. 242-245.

11. Чернявський М.В., Шишканинець І.Ф., Піняшко І.М., Мочан В.І. Букові праліси Національного природного парку «Зачарований край» та їх збереження // Десятиріччя створення об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси Карпат та давні букові ліси Німеччини»: історія, стан та проблеми впровадження інтегрованої системи менеджменту. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Україна, м. Рахів, 26-29 вересня 2017 року) [Гамор Ф.Д. (відп. ред.)]. – Львів: СПД Кичма І.В., 2017. – С. 373-381.

12. Шишканинець І.Ф. Вплив освітлень і прочищень на формування природних букових молодняків Закарпаття / І.Ф. Шишканинець // Лісівництво і агролісомеліорація. – Харків: УкрНДІЛГА, 2015. – Вип. 127. – С. 53-64.

13. Шишканинець І.Ф. Продуктивність букових деревостанів у Національному природному парку «Зачарований край» / І.Ф. Шишканинець, В.Г. Мазепа, В.І. Мочан // Науковий вісник НЛТУ України: зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2016. – Вип. 26.1. – С. 128-133.

14. Шишканинець І.Ф. Санітарний стан букових лісостанів Національного природного парку «Зачарований край» / І.Ф. Шишканинець // Лісівництво і агролісомеліорація. – Харків: УкрНДІЛГА, 2016. – Вип. 128. – С. 83-88.

15. Шишканинець І.Ф., Чернявський М.В., Феннич В.С., Лутак В. В. Праліси та старовікові ліси Національного природного парку «Зачарований край» мережі Всесвітньої природної спадщини ЮНЕСКО // Стан і перспективи природокористування в сучасних умовах: матеріали IV-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції (23-24 травня 2019 року, м. Ужгород). – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2019. – С. 119-123.

